

М. В. Мачульський, О. І. Фролов

Кролевець

КРОЛЄВЕЦЬ – місто Сумської області, райцентр. Знаходиться при впадінні р. Свидня в Реть (притока [Есмани](#), бас. [Дніпра](#)), за 180 км від обл. центру, за 280 км від Києва, на автошляху Москва–Київ. Площа 21,57 км². Насел. 25 183 особи (2001, складає 97,0 % до 1989), переважно українці (90 %), мешкають також росіяни, білоруси, турки, вірмени. Залізнична станція. Тер. сучас. К. була заселена ще в епоху енеоліту, про що свідчать археол. знахідки. За твердженням низки дослідників, назва походить від польс. слова «круль» – «король». Засн. на поч. 17 ст. (1601–08) побл. Реті у пониззі правого берега Свидні та її приток Калище і Добра Вода. Після Деулін. перемир'я між Моск. державою та Польщею 1618 тер. К. відійшла під владу Польщі й була подарована польс. магнату Щ. Вишлю. 1644 польс. король Владислав IV Ваза надав місту Магдебур. право. 1646 тут засн. великий гурт. ярмарок, який згодом став одним із найбільших на Лівобережжі (т. зв. Хрестовоздвиженський, до 1873 мав губерн. значення; 1999 відроджений). Розвитку міста сприяло його розміщення – на перехресті двох торг. шляхів, що вели з Києва до Москви: одного – через Новгород-Сіверський (нині місто Черніг. обл.) і Калугу (нині місто РФ), другого – через Глухів (нині місто Сум. обл.) на Орел і потім на Тулу (нині обидва – міста РФ). Жит. брали участь у Визв. війні під проводом Б. Хмельницького. 1648–1781 – сотенне містечко Ніжин. полку. Наприкінці 1663 К. захопило об'єднане військо короля Яна II Казимира Вази та правобереж. гетьмана П. Тетері, але вже на поч. наступ. року ним оволоділо військо рос. воєводи Г. Ромодановського.

Від 1782 – місто (1782–96 та від 1803 – повіт., 1796–1803 – заштатне) Новгород-Сівер. намісництва, від 1797 – Малорос., від 1802 – Черніг. губ. 1860 мешкало 7209 осіб. Наприкінці 19 ст. місто розташовувалося на 374 дес. землі, в ньому налічувалося 1328 дворів, насел. складало 13 476 осіб. У цей період діяли жін. г-зія, земське міське початк. училище, ремісн. училище, двокласна церк.-приход. школа та класи початк. освіти в кожному приході міської церкви; б-ка; лікарня, аптека, богадільня; синагога; банк. 1913 відкрито чол. г-зію. У цьому році вже проживало бл. 16,5 тис. осіб. 1905–12 прокладено Моск.-Київ. залізничну магістраль (до цього часу проходила вузькоколейна залізниця). Під час воєн. дій 1918–20 влада неодноразово змінювалася. 1923–30 – райцентр Кролевець. округи, 1932–39 – Черніг., від 1939 – Сум. обл. Мешканці зазнали сталін. репресій. Під час нім.-фашист. окупації (3 вересня 1941

– 2 вересня 1943) у околицях К. діяв партизан. загін на чолі з В. Кудрявським, що пізніше увійшов до партизан. з'єднання під командуванням С. Ковпака. На фронтах 2-ї світової війни воювало 1263 кролевчанини, з них 810 загинуло. 1939 мешкало бл. 13,6 тис., 1959 – 14 тис., 1979 – 23,8 тис. осіб. К. здавна є осередком укр. худож. ткацтва. Вироби місц. ткачів (рушники, скатерки, запаски, божники, панно тощо) були неодноразово відзначені низкою міжнар. нагород, зокрема медалями Париз., Лондон., Туніс. виставок. Для кролевц. рушників характерне поєднання білого та червоного кольорів. На білому фоні між густо-червоними паралел. смугами – багатий орнамент, яким ткачі передають навколиш. світ умов. знаками. Зокрема, пряма горизонталь означає землю, хвиляста – воду, хрест – вогонь. Кролевц. майстри часто зображують квітку, яка в нар. розумінні уособлює початок життя. 1922 засн. артіль худож.-декор. ткацтва «Відродження» (нині [«Кролевецьке художнє ткацтво»](#)). Працюють також комбінат хлібопродуктів, хлібозавод, агролісгосп, лісомислив. госп-во. У К. – 7 заг.-осв. шкіл, ПТУ, 10 дошкіл. закладів, районні Будинки дітей та юнацтва, ДЮСШ, станції юних техніків і туристів; рай. і міський Будинки культури, рай. б-ки для дітей і дорослих, школа мистецтв, [Кролевецький краєзнавчий музей](#); центр. рай. лікарня, СЕС; відділ. 7-ми банків. Виходить г. [«Кролевецький вісник»](#). Щорічно в місті проходить Міжнар. літ.-мист. фестиваль «Кролевецькі рушники».

Діють реліг. громади УПЦ МП, УПЦ КП, адвентистів сьомого дня, євангел. християн-баптистів, свідків Єгови. Є ботан. пам'ятка природи заг.-держ. значення *Яблуня-колонія*. Пам'ятки архітектури: Спасо-Преображен. церква (1875), садибні будинки Рудзинських (1820-і рр.) і Огієвських (серед. 19 ст.), синагога (1860-і рр.), міська управа (кін. 19 ст.), жін. гімназія (1904–08), вокзал, водогінна вежа, будинок залізничників (усі – 1905–06). Встановлено меморіал Слави на честь воїнів-кролевчан, які загинули на фронтах 2-ї світової війни, пам'ятник генерал-майору Панкову, який загинув під час визволення К. від нім.-фашист. окупантів, пам'ятний знак «Танк» танкістам 9-го корпусу, який визволяв місто. Серед видат. уродженців – автор першої друк. пам'ятки укр. фольклористики 18 ст. Г. Калиновський, педагог *Т. Лубенець*, патоморфолог, мікробіолог *Ф. Омельченко*, лісознавець *В. Огієвський*, мікробіолог, вірусолог, епізоотолог *М. Рево*, агроном, зоотехнік, почес. академік ВАСГНІЛ *А. Редькін*, фахівець у галузі рослинництва [Ф. Білецький](#), радіофізик [Г. Асеєв](#), конструктор воєн. техніки *М. Макаровець*, фахівець у галузі моторобудування *Г. Скубачевський*, фахівець у галузі електротехніки *І. Федченко*, лікар-радіолог *О. Марей*, дерматовенеролог *С. Томашевський*, ортопед-травматолог *О. Щербань*, літературознавець [А. Гурштейн](#), фахівець у галузі масової комунікації *Б. Черняков*; перекладач *М. Лукаш*, письменник [П. Кочура](#), поет [І. Іванченко](#); живописець, мистецтвознавець, есеїст [Олексій Грищенко](#), художники [В. Гребенник](#), *В. Руденко*; архітектор *О. Маринченко*; майстрині худож. ткацтва [В. Валова](#), *С. Коноваленко*; піаніст, засл. діяч мистецтв УРСР *К. Михайлов*, бандурист [В. Жидченко](#); митрополит Філофет (Ф. Лещинський; 1650–1727); громад.-осв. і військ. діяч *П. Антонович* (Войшин; 1811–83); Герої

Рад. Союзу [І. Балюк](#), [Г. Виноградов](#), [В. Цимбал](#).

У 19 ст. тут бували та поділилися у своїх творах враженнями письменники І. Аксаков і М. Лєсков. Повертаючись з України до С.-Петербурга, Т. Шевченко 25 серпня 1859 разом з Ф. Лазаревським заїхав у К. до його сестри Г. Огієвської. У садибі Огієвських пройшла остання поетова ніч в Україні. Неодноразово відвідувала місто 1857–58 письменниця Марко Вовчок, тут вона записувала нар. пісні та прислів'я. У 19 ст. побл. К. були великі плантації цукр. буряків Терещенків та Долгоруких. Частину прибутків від виробництва цукру М. Терещенко витрачав на благодійництво, зокрема давав кошти на розвиток освіти й охорони здоров'я.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Гурьев А. Д. История города Кролевца. С., 1994;
2. Карась А. В. 3 історії міста Кролевця. С., 1995;
3. Нариси історії Кролевця. К., 2002;
4. Карась А. В. 3 історії Сумщини: Істор. нариси. К., 2006;
5. Серезенко М. Кролевчани. Кролевець, 2009.

Бібліографічний опис:

Кролевець / М. В. Мачульський, О. І. Фролов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-2092>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).